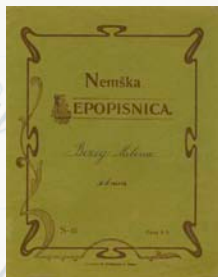

MGML, 1868

HŠM, 1880

SŠM, 1916

SŠM, 1917/18

SŠM, po 1918

SŠM, 1922/23

SŠM, 1934/35

ZAL, 1946/47

Nam zaupaš svoj zvezek, napišeš svojo zgodbo o šolskem zvezku?

branko.sustar@guest.arnes.si

Slovenski šolski muzej, Plečnikov trg 1, SI – Ljubljana
Telefon: 01/2513 024, 2513 127, GSM: 031 299 676
solski.muzej@guest.arnes.si, www.ssolski-muzej.si

O zgodbah šolskih zvezkov. Pogledi na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej. Kulturnozgodovinska razstava v Slovenskem šolskem muzeju, odprta 24. novembra 2011. / Priprava razstave, zloženke in kataloga: dr. Branko Šuštar. / Lektoriranje: Tatjana Hojan. / Oblikovanje in postavitve razstave: Marijan Javoršek. / Sodelovanje pri računalniški predstavitvi: Marko Ljubič. / Računalniško oblikovanje in tisk: Matjaž Kavar, Raora d.o.o. / Fotografije in gradivo: iz zbirk Slovenskega šolskega muzeja in drugih virov. / Naklada: 150. / Izdal in založil Slovenski šolski muzej, zanj mag. Stane Okoliš. / Razstavni katalog (zloženka) - 114 a. / Ljubljana 2011. / Razstavo sta sofinancirali Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za šolstvo in šport RS.

Pogledi na razvoj
šolskih zvezkov na Slovenskem
od srede 19. stoletja naprej.

ŠOLSKI ZVEZEK
CUADERNO ESCOLAR
SCHOOL EXERCISE BOOK

SCHULHEFT
CAHIER SCOLAIRE
QUADERNO DI SCUOLA

Kaj veže učenca in učitelja? Kaj povezuje šolo in dom? Šolski zvezek je danes umeščen v šolo med tradicijo šolske tablice in prihodnostjo s tabličnim računalnikom ali iPadom. Med učnimi pripomočki imajo prav zvezki posebno mesto: so zapisan rezultat lastnega prizadevanja šolarja, dijaka in študenta na šolski poti do znanja. Zvezki povezujejo učenca z učiteljem in znanjem ter so tudi vez med šolo in domom. Tudi slovenska beseda za zvezek (podobno kot nemška) izvira iz »vezati«, »povezati« liste papirja. Kako so pisali učenci skozi čas? Kaj in kako je šola poučevala, kako vzgajala in vplivala? Zvezki nam tudi bolj konkretno predstavljajo potek in vsebino šolskega pouka kot učni načrti in učbeniki. Šolske in domače naloge v zvezkih predstavljajo dejanski pouk: rdeče korekture učiteljev opozarjajo na vsebinske in slovnične napake, pa tudi na v svojem času 'problematično' razmišljanje. Poleg vplivov državne politike najdemo v zvezkih tudi značilnosti časa, krajevne posebnosti, vpliv narečja in še kaj.

V 60. letih 19. stoletja v osnovnih šolah v Sloveniji uporaba šolskih zvezkov še ni bila splošna, posebej ne v šolah na podeželju. Učenci so v šolah pisali najprej na tablice in na liste papirja. Pripomočki za pouk pisanja so bili lepa poslovna priložnost za tiskarje in založnike (knjigarnarje), saj je bila prodaja šolskih zvezkov zagotovljena vsako leto. Od leta 1870 je pri nas delovalo društvo »Narodna šola«, ki je skrbelo za cenejša učila za slovenske šole, tudi za šolske zvezke. V začetku 70. let 19. stoletja slovenskim učiteljem ni bilo prav, da so v slovenskih šolah uporabljali zvezke z nemškimi napisi. Prve zvezke s slovenskimi napisi je maja 1875 pohvalila revija 'Slovenski učitelj' in predstavila znano založbo zvezkov knjigarnarja Karla Winikerja v Brnu (Moravska). V letih 1879/80 sta dva založnika pripravljala zvezke »z našo besedo na čelu« (s slovenskimi napisi na platnici): podjetje šolskih zvezkov Ed. Musil z Dunaja in šolnik Ivan Lapajne iz Krškega. Od aprila 1897 je trgovec s papirjem Josip Petrič v Ljubljani izdeloval in prodajal zvezke v korist Učiteljskega konvikta. To je bila konkurenca Tovarni šolskih zvezkov M. Grubbauer v Linzu, ki je izdelovala tudi šolske zvezke s slovenskimi napisi in jih do tedaj že vsaj 30 let uspešno prodajala tudi pri nas. Po 1. svetovni vojni je zvezke izdelovala tudi Učiteljska tiskarna. Spor med trgovci in učiteljsko organizacijo o šolskih pripomočkih, posebej zvezkih, je v svojo korist odločila država. Od šolskega leta 1931/32 so morali v osnovnih šolah v vsej državi uporabljati »monopolne« zvezke, ki jih je izdelovala državna tiskarna, napisi na njih pa so bili srbohrvaški v latinici in cirilici. Pomanjkanje šolskih zvezkov je po drugi svetovni vojni

postalo realnost. Časopis »Prosvetni delavec« je tedaj spodbujal k zelo varčni uporabi zvezkov v šoli, pa tudi k zbiranju starega papirja. Ob koncu šolskega leta 1949/50 so zbirali tudi popisane šolske zvezke, a posamezni primerki s platnicami s podobami delavcev so se ohranili. Razvoj šolskih zvezkov v zadnjem pol stoletju kar kliče po podrobnejši raziskavi.

Razstava predstavlja nekaj krajših in daljših zgodb kot so 823 strani šolskih zvezkov gimnazijca, zvezki zanimivih posameznikov (enega župana in enega nadškofa), 'škrnicelj' za šolski zvezek, zgodbe o menjavi zvezka za domača jajca

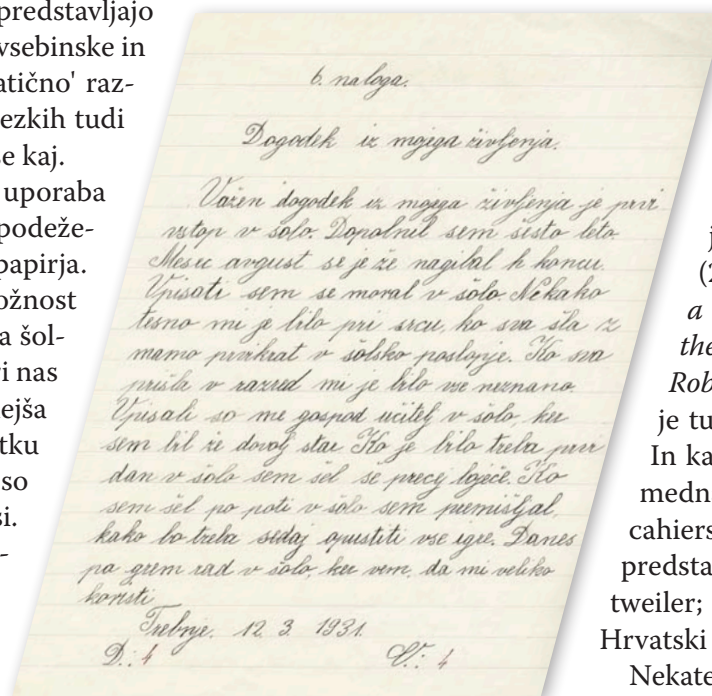
in o tej temi v literaturi, na filmu in v gledališču, o računanju, zaznamovanem z obdobjem ter s političnim in kulturnim okoljem, o strganem listu ter o zelo različnih platnicah in imenih za zvezek. To dopolnjuje še pogled na zvezek kot trgovsko blago in na konkurenco, pri kateri je sodelovala tudi država.

Na mednarodni kontekst raziskovanja šolskih zvezkov je opozoril že uspešen mednarodni simpozij v Macerati (2007) in njegovi tiskani rezultati (*A Complex Source for a History of the Approach to Schooling and Education in the 19th and 20th Centuries*, ur. Juri Meda, Davide Montino, Roberto Sani; Firenze: Polistampa 2010, I-II, 1616 str.), kar je tudi pri nas spodbudilo večje zanimanje za šolske zvezke. In kakšni so bili šolski zvezki drugod? Na to odgovarja nekaj mednarodnih pogledov na zvezke (Association En marge de cahiers, Henri Merou), ki so v izboru nekaterih šolskih muzejev predstavljeni tudi na razstavi: Saarländisches Schulmuseum, Ottweiler; Schulmuseum Leipzig; Museo dell'Educazione, Padova; Hrvatski školski muzej, Zagreb in Pedagoški muzej, Beograd.

Nekateri učenci so že pred počitnicami vrgli šolsko torbo v kot in svoje zvezke zmetali proč, drugi pa so jih shranili s spomini na mladost in so zanimiv vir za spraševanje o otroškem pisanju, o konkretizaciji pouka in o značilnostih posameznih obdobij v razvoju šolstva in posebnosti doživljanja učencev. Kot kaže so bili od različnih možnosti uporabe šolskih zvezkov pri pedagoških raziskavah še največ pozornosti deležni različni vidiki otroškega pisanja, domače naloge in lepomiselnost ter posebej (prosto) spisje. Pri študiju razvoja vrste drugih predmetov in tem pa še čakamo, da bodo raziskovalci zbrali popisane zvezke in bolj zavzeto pogledali vanje. Razstava usmerja tudi k vrednotenju sorodnega gradiva tudi v drugih kulturnih ustanovah (muzejih in arhivih) ter pri posameznikih.

(Povzetek razstavnega kataloga)

dr. Branko Šuštar

SŠM, 1930/31